

به گزارش خبرگزاری حوزه، آیت‌الله علیرضا اعرافی، مدیر حوزه‌های علمیه کشور در آیین رونمایی از محصولات هوشمند و دانش‌بنیان علوم اسلامی مؤسسه علم، تمدن و عرفان که در سالن همایش‌های جامعهٔ آل‌البیت ^(علیه‌السلام) قم برگزار شد، با اشاره به روند تحولات اخیر در حوزه علوم شناختی و فناوری‌های نوین، اظهار کرد: ایده‌ای که امروز بخشی از محصول آن رونمایی می‌شود، جزئی از یک ایده بزرگتر است که حدود ۱۲ تا ۱۳ سال پیش آغاز شد. این طرح با هدف پایه‌گذاری یک حرکت علمی در مرز دانش و رویکرد بین‌المللی، به‌ویژه در زمینه علوم اسلامی، شکل گرفت.

مدیر حوزه‌های علمیه ادامه داد: این حرکت در ابتدا در جامعةالمصطفی ^(علیه‌السلام) و مراکز علمی مختلف حوزوی و دانشگاهی آغاز شد؛ اما طی این سال‌ها نتوانستیم به آن شکلی که پیش‌بینی می‌شد، پیش برویم. با این حال، گام به گام در مسیر آن هدف حرکت کرده‌ایم و اکنون شاهد همکاری‌هایی از طرف دیگر نهادها و سازمان‌ها هستیم.

تحولات علوم شناختی

عضو فقهای شورای نگهبان در ادامه، به تحولات پیش‌رو در حوزه علوم شناختی اشاره کرد و گفت: بخشی از این تحولات امروز آشکار شده و تحولات عظیمی در پیش داریم که قطعاً تأثیرات مهمی بر مسائل مختلف علمی، دانشگاهی و حوزوی خواهد داشت. این تحولات، چه در بُعد فرصتی بزرگ و چه در بُعد تهدید، ظرفیت‌های زیادی دارند.

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه افزود: از یک‌سو، این تحولات می‌توانند امواجی از تحولات عظیم در قلمروی علوم و معارف اسلامی به‌همراه داشته باشند که یک فرصت بزرگ برای جامعه اسلامی است؛ اما اگر این فرآیندها به‌درستی هدایت نشوند، ممکن است تهدیدهای جدی نیز برای نظام علمی و دینی به‌همراه داشته باشند.

تأثیر علوم اسلامی بر تحولات فناوری‌های نوین

آیت‌الله اعرافی به تأثیر متقابل علوم اسلامی و فناوری‌های نوین اشاره کرد و گفت: از سوی دیگر، این انتظار وجود دارد که علوم اسلامی، منطق و گفتمان اسلامی بتواند بر تحولات علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند تأثیرگذار باشد. این امر نیز باید در برنامه‌ریزی‌های علمی و پژوهشی ما مورد توجه قرار گیرد.

مدیر حوزه‌های علمیه تأکید کرد: تمام این تحولات و برنامه‌ریزی‌ها در چارچوب نگاهی است که از حرکت‌های مشابه در جامعهٔ المصطفی ^(علیه‌السلام) برگرفته شده است. هدف ما این است که در حوزه علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند در دنیا فعالیت کنیم؛ اما این فعالیت‌ها باید با گفتمان اسلامی، اندیشه اهل‌بیت ^(علیهم‌السلام) و منطق انقلاب اسلامی همراه باشد. در حال حاضر، عمده فعالیت‌های بین‌المللی در این زمینه در حال آغاز است و امید داریم که در آینده، شاهد پیشرفت‌های چشمگیری در این حوزه‌ها باشیم.

نقش مؤثر فناوری‌های هوشمند

در توسعه و ترویج معارف اسلامی

آیت‌الله اعرافی با اشاره به جایگاه پیشرفته قم در عرصه علوم اسلامی و نقش مؤثر فناوری‌های هوشمند در توسعه و ترویج معارف اسلامی، گفت: مرکز تحقیقاتی نور که با فرمان و هدایت مقام معظم رهبری تأسیس شده، تاکنون دستاوردهای بزرگی در حوزه‌های مختلف علمی و پژوهشی در آن به‌دست آمده است. این مرکز همچنان پیشگام در حرکت‌های علمی است و به‌طور پیوسته، در حال گسترش فعالیت‌های خود در زمینه‌های مختلف است.

عضو فقهای شورای نگهبان در ادامه، با تأکید بر اهمیت تحقیقات در زمینه علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند، افزود: یکی از اهداف اصلی این حرکت علمی، استفاده از فناوری‌های نوین برای پیشبرد تحقیقات اسلامی و کادرسازی و تربیت نیرو در این زمینه‌ها با رویکردی اسلامی و مبتنی بر گفتمان دین است. این اولین بار است که به‌طور شفاف این ایده را مطرح می‌کنم که در ۲۰ سال گذشته با وجود تأخیرهایی که در این زمینه بوده، اکنون درصدد راه‌اندازی نخستین هسته این حرکت علمی تا سال آینده هستیم.

محورهای کلیدی هوش مصنوعی

در علوم اسلامی

آیت‌الله اعرافی در بخش دیگری از سخنان خود، به مقایسه دو منظر در ارتباط با ورود فناوری‌های هوشمند به عرصه علوم اسلامی پرداخت و گفت: فناوری‌های هوشمند باید در عرصه علوم و

آیت‌الله اعرافی تبیین کرد

شش محور کلیدی ورود فناوری‌های هوشمند

به عرصه علوم اسلامی

آیت‌الله اعرافی گفت: یکی از حوزه‌های مهمی که نیاز به توجه ویژه دارد، تحولات علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند است. امروز دیگر این فناوری‌ها تنها ابزار نیستند؛ بلکه فعالانی در عرصه فکر و نظر هستند که در فرآیندهای فکری و تصمیم‌گیری تأثیرگذارند. ما باید به‌سرعت خود را با این تحولات تطبیق داده و از آن بهره‌برداری کنیم.

معارف اسلامی وارد شوند تا بتوان هم‌زمان با بهره‌گیری از این ابزارهای نوین، تهدیدات و فرصت‌های موجود را شناسایی و مدیریت کرد.

در این راستا، چند محور مهم وجود دارد که باید توسط حوزویان و دانشگاهیان مورد توجه قرار گیرد.

شش محور کلیدی ورود فناوری‌های هوشمند

به عرصه علوم اسلامی

مدیر حوزه‌های علمیه در ادامه، شش محور کلیدی ورود فناوری‌های هوشمند به عرصه علوم اسلامی که باید در این زمینه بررسی شود را مطرح کرد:

یکم) فناوری‌های هوشمند و منابع و متون اصلی اسلامی: یکی از حوزه‌های مهم ورود هوش مصنوعی به عرصه علوم اسلامی و بررسی و تحلیل متون اصلی مانند قرآن کریم و سنت پیامبراکرم ^(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) است که افق‌های جدیدی در علم و دانش اسلامی می‌گشاید.

دوم) فناوری‌های هوشمند و منابع و متون ثانویه: بر اساس منابع اصلی، هزاران کتاب و منبع فلسفی، کلامی، حدیثی، تفسیری و فقهی شکل گرفته است که نیازمند تجزیه و تحلیل با استفاده از فناوری‌های هوشمند است.

سوم) فناوری‌های هوشمند و علوم اسلامی: فناوری‌های هوشمند می‌توانند در پیشبرد علم فلسفه، کلام، تفسیر و فقه اسلامی نقش کلیدی ایفا کنند و تحقیقات علمی را به‌روزرز و کارآمدتر سازند.

چهارم) فناوری‌های هوشمند و پیاده‌سازی اندیشه اسلامی در زندگی بشر: یکی از چالش‌های بزرگ، تطبیق اندیشه اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی بشر است. فناوری‌های هوشمند می‌توانند در این زمینه الگویی نوین برای پیاده‌سازی اصول اسلامی ارائه دهند.

پنجم) فناوری‌های هوشمند و ترویج گفتمان اسلامی در ایران و جهان: استفاده از این فناوری‌ها در تبلیغ و ترویج معارف اسلامی می‌تواند به گفتمان‌سازی و تبادل فرهنگی بین‌المللی کمک کند.

ششم) فناوری‌های هوشمند و تاریخ و تمدن اسلامی: هوش مصنوعی می‌تواند در حفظ و معرفی تاریخ و تمدن اسلامی نقش مؤثری ایفا کند و آن را به نسل‌های جدید منتقل کند.

آیت‌الله اعرافی اظهار کرد: این محورها نیازمند تلاش مستمر و همکاری جمعی محققان و پژوهشگران در حوزه‌های مختلف است. باید با بهره‌گیری از فناوری‌های هوشمند، علوم اسلامی را به سطحی جدید ارتقا دهیم و به بشر امروز در راستای درک بهتر از معارف اسلامی کمک کنیم.

شکل‌گیری رشته‌های نوین در حوزه علمیه

امام جمعه قم به تحولاتی که در رشته‌های نوین در حوزه علمیه به‌ویژه در زمینه فضای مجازی، علوم شناختی و هوش مصنوعی رخ داده، اشاره و تأکید کرد: هریک از این حوزه‌ها، دنیایی جدید و پرچالش در پیش دارد که برای رسیدن به اهداف مطلوب، باید در زمینه‌های مختلف رشته‌سازی و پایه‌ریزی، مطالعات عمیق انجام شود.

لزوم تکمیل و گسترش رشته‌های تخصصی

در حوزه علمیه

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه، با اشاره به تلاش‌های حجت‌الاسلام والمسلمین بهرامی و دیگر همکاران در زمینه ایجاد و توسعه رشته‌های تخصصی در حوزه‌های جدید گفت: حجت‌الاسلام بهرامی و دوستان ایشان، در این راستا زحمت زیادی کشیده‌اند. در حوزه‌هایی که حدود سه یا چهار سال پیش نهایی شدند، کارهای خوبی به‌سرعت انجام پذیرفته است. یکی از این حوزه‌ها، رشته دین و فضای مجازی است که اکنون در حال تکمیل و توسعه است.

این زمینه‌ها، کارهای قابل توجهی در حال انجام است؛

به‌ویژه در مرکز پاسخگویی به شبهات حوزه‌های علمیه، کتاب‌هایی منتشر شده است و همکاران ما در این زمینه تلاش‌های زیادی کرده‌اند. با این حال، معتقدیم که باید با سرعت بیشتری در این محورها پیش برویم.

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه، در خصوص فقه و حقوق هوش مصنوعی نیز اظهار کرد: دفتر فقه معاصر که از ابتکارات ارزشمند حوزه است، از اواخر دوران مدیریت آیت‌الله حسینی بوشهری کار خود را آغاز کرد و امروز ۵۰ اثر از آن منتشر شده است و ۲۰ تا ۳۰ جلد دیگر نیز در حال چاپ است. در این منظومه، بخش هوش مصنوعی به‌ویژه فقه هوش مصنوعی مورد توجه قرار گرفته است. حجت‌الاسلام مفیدی نیز در این حوزه فعالیت‌هایی انجام داده‌اند که به‌زودی چند جلد از آثارشان منتشر خواهد شد.

اخلاق هوش مصنوعی

آیت‌الله اعرافی در ادامه به اخلاق هوش مصنوعی و جایگاه آن در تمدن اسلامی و گفتمان انقلاب اسلامی اشاره کرد و گفت: درسنامه‌ای ویژه برای کارشناسی ارشد و دکتری در حوزه فناوری‌های هوشمند و هوش مصنوعی در حال آماده‌سازی است که امیدواریم به‌زودی اجرا شود. این درسنامه‌ها شامل ده ماده درسی ویژه هستند که هدف آن، تربیت افراد متخصص و به‌روز در مرزهای دانش است که علاوه بر تسلط به علم روز، از دیدگاه‌های اسلامی نیز در این حوزه‌ها برخوردار خواهند بود.

تحولات علمی و پژوهشی در قم

مدیر حوزه‌های علمیه کشور به اهمیت تحولات علمی و پژوهشی در استان قم و نقش ویژه آن در جهان اسلام اشاره کرد و گفت: استاندارد قم نیز در حال پیگیری چند موضوع در زمینه هوش مصنوعی هستند و در حال حاضر، در چند بخش مرتبط با مباحث هوش مصنوعی در استان قم، کارهای مهمی در حال انجام است.

عضو مجلس خبرگان رهبری تأکید کرد: قم می‌تواند به‌عنوان یک مرکز علمی و دینی، نقش برجسته‌ای در سطح جهانی ایفا کند. در حوزه‌های علوم اسلامی و انسانی، ظرفیت‌هایی در قم وجود دارد که می‌تواند نه‌تنها برای کشور، بلکه برای جهان اسلام و حتی برای جهان در کل مفید واقع شود.

عضو فقهای شورای نگهبان گفت: دانشجویان، طلاب و اساتید قم، از بهترین‌ها هستند و توانایی‌های بسیاری در عرصه‌های مختلف علمی دارند. این عزیزان در راستای تحولات علمی و فرهنگی در قم، ایران و جهان اسلام گام‌های مهمی برداشته‌اند.

وی همچنین به نقش مؤثر اساتید و دانشجویان در ایجاد زیرساخت‌های علمی و پژوهشی اشاره کرد و افزود: در حال حاضر، بسیاری از این افراد با استفاده از حداقل امکانات در حال فعالیت هستند و در پروژه‌های علمی و پژوهشی متعددی مشغول به کارند. این افراد، علی‌رغم برخورداری از فرصت‌های زیاد در سایر نقاط، به‌عنوان یک وظیفه در قم مشغول به فعالیت هستند که این خود نشان‌دهنده ارزش بالای این اقدامات است.

قم؛ کانون جوشان معارف اسلامی

عضو فقهای شورای نگهبان در ادامه، از استان قم به‌عنوان یکی از بزرگترین کانون‌های علمی و فرهنگی در حوزه معارف اسلامی یاد کرد و گفت: قم کانون جوشان معارف اسلامی است و در تاریخ هزارساله حوزه‌های علمیه، هیچ حوزه‌ای به این عظمت، تنوع و تعدد زاویه‌های دید نداشته است.

وی با اشاره به نقش انقلاب اسلامی و خون پاک شهدا در شکل‌گیری این حوزه‌های علمی، افزود: برکت انقلاب اسلامی، خون شهدا و مجاهدت‌های ملت ایران، موجب شکل‌گیری این حوزه‌های علمی بزرگ و برجسته شده است؛ حوزه‌ای که هم نقاط قوت و برجسته‌ای در تاریخ خود دارد و هم با چالش‌ها و نیازهایی روبه‌رو است که باید به آن توجه بیشتری شود.

لزوم توجه به تحولات علوم شناختی

و فناوری‌های هوشمند

آیت‌الله اعرافی همچنین تأکید کرد: یکی از حوزه‌های مهمی که نیاز به توجه ویژه دارد، تحولات علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند است. امروز دیگر این فناوری‌ها تنها ابزار نیستند؛ بلکه فعالانی در عرصه فکر و نظر هستند که در فرآیندهای فکری و تصمیم‌گیری تأثیرگذارند. ما باید به‌سرعت خود را با این تحولات تطبیق داده و از آن بهره‌برداری کنیم.

مدیر حوزه‌های علمیه کشور، با اشاره به اهمیت توجه به این تحولات، افزود: هوش مصنوعی و فناوری‌های هوشمند، امروز نقش اساسی در تصمیم‌گیری‌ها و فرایندهای فکری دارند و ما باید در حوزه‌های علمی و دینی خود از این ابزارهای جدید بهره‌برداری کنیم.

نیاز به تحولی جدی

در مطالعات هوش مصنوعی با رویکرد اسلامی

آیت‌الله اعرافی با اشاره به اهمیت روزافزون فناوری‌های هوشمند و هوش مصنوعی، بر ضرورت فعال‌شدن جامعه علمی و نهادهای علم‌دینی در این حوزه تأکید کرد و گفت: رهبری و هدایت این شش محور در زمینه هوش مصنوعی و علوم شناختی، نه‌تنها نیازمند دقت و حساسیت بالاست؛ بلکه مسئولیت آن، صرفاً به نهادهای خاص مانند «مرکز نور» و مشابه این‌ها محدود نمی‌شود؛ درواقع این کار باید به‌صورت جمعی و از سوی تمامی اعضای جامعه علمی و نهادهای علم‌دینی انجام گیرد.

وی در ادامه به بخش دوم نیازهای فناوری‌های هوشمند در علوم اسلامی اشاره کرد و افزود: این بخش غیر از شش محوری است که در بخش اول مطرح شد. در حال حاضر، حدود هفت یا هشت طرح مطالعاتی برای رشته‌هایی که در حال آماده‌سازی است، در دست انجام می‌باشد. این طرح‌ها در زمینه‌هایی مانند فلسفه هوش

مصنوعی با منطق اسلامی، حکمت اسلامی در مباحث هوش مصنوعی و علوم شناختی و فناوری‌های هوشمند، در حال پیگیری هستند.

انجام پروژه‌هایی در حوزه

کلام اسلامی و الهیات هوش مصنوعی

عضو فقهای شورای نگهبان، همچنین به پروژه‌هایی در حوزه کلام اسلامی و الهیات هوش مصنوعی اشاره و تصریح کرد: در

